Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Miš Bijeli Sreću Dijeli

Veselin Gatalo

Prvo objavljivanje

Zašto baš bijeli miš dijeli sreću? Ja sam saznao. I reći ću vam.

Kad se rodite, život vam podijeli karte. Bolje ili lošije. Rodite se kao zdrava ili bolesna beba, kao malen ili velik, bogat ili siromašan, bijel ili malo tamniji. Tako to klapa. Ako su vam roditelji bogati ili bar zaposleni, to je već par kraljeva. Ako imate od čega živjeti i ako roditelji naprasno umru, to je već par kečeva.

Svejedno, plačete kad se rodite. Iz topline od trideset sedam celzija izađete na ledenih plus dvadeset i nešto, usred maskiranih ljudi i dva koljena gospođe mame. I u strahu, uplakani, čekate prvo dijeljenje, čekate karte… Ako se probudite u nastambi od kartona, usred smeđih lica od kojih vam se neki raduju a neki vas zabrinuto gledaju, e onda ste ga… Khm…! Zabrinuti su oni što shvataju da i tako mali morate jesti, makar majčino mlijeko. Jednog dana će vam guzica tražiti i nešto konkretnije.

Usred ljudi smeđih lica i širokih osmijeha još ne vidite kako ste loše karte dobili. Tek sa tri-četiri godine, kad vidite da bjelju, čistiju i bolje obučenu i obuvenu djecu majke povlače za rukav kad se pokušaju igrati s vama, vidite kakve vam je dvojke i trice život podijelio. To boli, kažu, više od gladi i hladnoće. Sa pet shvatite da ste mali Cigo, Cigojner, Romina, Firaun, Cigić, Romeo, Peksijan, Ušljivac, Poganac… I da taj sijaset komplimenata ide s drveno-kartonskom nastambom, u paketu, skupa sa glađu i hladnoćom. Sa šest/sedam biste u školu. Ali jadac! Nemate u čemu. Ni obući, ni obuti. Nemate za knjige. Ni za teke i olovke, za pernicu i gumice, za paus-papir i flomastere, za plastelin i bojice, za… Za autobus još manje. Ne možete među bijelu djecu prljavi i ušljivi. Ćaća i mater, skoro redovno nepismeni, možda bi vas nekako i poslali, čak tako gladne i prljave. Ali, svileni roditelji malih bijelaca bi se bunili i… I tako u krug.

Ne znam samo zašto se, pored tog famoznog nacionalizma, riječ «rasizam» tako rijetko spominje u ovoj zemlji. Rasizam je ovdje očitiji nego svi drugi «izmi». Evo, neka me zemlja proguta dok ovo pišem ako nije! Nek me zmija ispod stola ugrize i odma' crknem ako nije tako! Ako ima još napisanog poslije ovoga, znajte da mi ništa nije i da sam u pravu. Jer ako… Oduljih ja, kao i obično. Ali za pravu stvar. Da vam približim, možda čak i omilim heroja moje priče.

Zvao se Imšo. Da li baš tako, ne znam. Sumnjam da je znao i on. Bio je naš, mostarski

Rom. Govorio je odlično romski i nešto slabije naša tri jezika. Znate, ovi novopridošli Romi uglavnom ne govore svoj, romski jezik. Oni s Kosova govore albanski a… Hm… Eto. Ispade moj Imšo poliglota. Ispadosmo svi poliglote. Ipak, za razliku od većine ljudi u Mostaru danas, Imšo je bio Mostarac.

Imšu sam upoznao s prozora tada mi najdražeg kafića, dok sam ispijao kafu što mi je napravio tada najdraži mi konobar, Buza. Sjećam se da je bio petak. Sjećam se jer sam, kao i svakog petka, zbrisao ranije s posla da gledam ciganluk, to jest vjenčanja. Naime, odmah preko puta kafića je bio matični ured za tu polovinu Mostara. A u toj polovini Mostara, ljudi su se vjenčavali uglavnom petkom. Naslonjen na prozorče, gledao sam ljude, žene, zastave. Mlada bi redovno bila jedna od ružnijih. Mladoženja bi obično bio krezav i štrkljast. Znate, u ratu slabo ima dobrih zubara, još je manje para za skupe krpice. Poslije rata isto. Možda bi tada, oko pet sati, muhajem puštali takve sirotane da mene nasekiraju. Ko zna… Znam da su mi dugo prisluškivali telefon, đe đavo, možda su i to morenje sirotinjom organizovali da bi me… Eto. Sad mi još treba zbog vas i pobudalit'!

Bilo je tu zastava, od one zelene sa mjesečinom i zvjezdom do one sa ljiljanima i državne; one što liči na psiho-test za vozački ispit. Bilo je, doduše rijetko, dobrih kola i «Armani» odijela, među dijasporom što je došla da se oženi i izvuče kakvu garibicu iz ovih naših… uh. E, tu je mladoženja bio ružan kao lopov, ona lijepa kao slika. Znači, on bi obično bio, bar po našim mjerilima, imućan.

Meni su tu u tom krkljancu Imšo i familija mu bili najzanimljiviji. On je imao okruglo lice, širok osmijeh i tople oči. Ličio je na mali stog sijena, pošto bi obično svu odjeću nosio sa sobom, to jest na sebi, da mu je neko ne bi ukrao. Bar je tako govorio. Umica, žena mu, bila je ljepuškasta Ciganka, malo niža i svjetlija od njega. Najmanji mu je sin tada, sredinom devedesetih, bio tek mali bebač od par mjeseci a stariji petogodišnjak, jako razrok i mršav. Nacrtali bi se ispred centra u kome se, rekosmo, i vjenčavalo, oko čet'ri i po. Baš kad i ja. Ako bi kakav drugi Cigo htio zauzeti busiju na tom mjestu, Imšo bi psovao na romskom, vitlao kakvom letvom i prijetio šakama. Umica bi ga pri tom verbalno podržavala, a mali petogodišnjak koga su zvali Hara, bi kričao. I uvijek bi uspješno otjerali bezobraznog uljeza. Umica i Imšo bi sakrivali, «šnjirali» pare jedno od drugog, kad bi izašli jedno drugom iz vidokruga. A Buza i ja bi to jako dobro vidjeli sa tribina, sa prozora kafića.

Imšo bi nekad ušao do nas, u kafić, te, uz Umicino negodovanje, naručio pivo. Ispio bi ga nadušak, odjednom. Tad bih mu ja naručio još jedno i usljedilo bi isto. Tad bi, jadan, počeo zaplitati jezikom, baš u trenutku kad bi se začulo trubljenje prvih svatova… Tad bi Imšo izjurio, počeo se probijati prema mladoženji, tražeći dio sa najviše gužve, da im poželi sreću, puno djece i dug život, te zatraži malko para zauzvrat, da i svoje životno-familijarno stanje malo popravi. Pošto to nije mogao reći na romskom, poželio bi paru, na jeziku mladenaca, dugu djecu, puno života i još štošta što mladenci sami sebi nikad ne bi poželjeli.

Katkad bi ušao u kafanu s kakvim kartonom, pružio nam ga i smrmljao nešto kao:
– Aj', živ ti majka, mi napišeš «Sretni mladunci»…!?
Ja bih Buzinim debelim flomasterom napisao što traži. Uglavnom. Napisao bih «Sretno mladenci!». Ipak, pošto me tada baš i nije dobro poznavao, nosio bi karton s natpisom

još nekom i pitao šta piše.
– Što provjerava? – pitao sam Buzu, najdražeg mi konobara.
– Ma, napišu mu svašta… – rekao je Buza.
– Šta, naprimjer?
– Ma, jednom mu Trla napis'o «Dabogda krokodile izrodili». A Ćiša prije toga stavio «Mladenci, govno vam kolik Hum»… – otkrio mi je Buza.

Inače, za onog ko ne zna, Hum je poveliko brdo iznad Mostara… Jednog petka su tu bili svatovi da ih je tuga bilo gledati. Mladoženja je bio u platnenim patikama, farmerkama i, vjerovatno tuđem, povelikom sakou. Mlada je imala oko petnaest godina, trudna do zuba, svatovi su bili tako ubogi da nijedan nije prekratio čekanje pred centrom tako što bi ušao u Buzinu kafanu da popije nešto s nogu. Uzalud su Imšo i Umica blagosiljali i najljepše željeli, niko im od svatova ni cvonjka nije dao. U nastupu pravednog gnjeva, Imšo je od Umice uzeo svog sinčića-bebača, pružio ga mladenki, metnuo joj ga na ruke u kojima je već bio skroman buket i rekao:
– Evo dijete, živa bila!!! Da ne moraš rađat'…! Viši ste Cigani od nas tri…!
Valjda je mislio na njih troje što nisu bili u naručju mlade…

Nekih petaka, za onih mostarskih kiša, Imšo bi za par novčića prenosio svatove preko vododerine što bi je loš sistem kanalizacije u Starom Gradu velikodušno pustio prema sretnim mladencima. Tu bi svi cirkuzali, Imšo i njegovi, svatovi i nas dvojica u kafiću… I kad sam promijenio posao i prestao dolaziti na predstave petkom, Imšo i ja smo ostali veliki prijatelji. Kad bih pred kakvim kafićem službeno (a kako bih drugo, moliću lijepo?) sjedio s važnim ljudima kao što su bili predstavnici Međunarodne Zajednice i članovi gradske vlade, ustajao bih i pozdravljao svog velikog prijatelja. Čak šta više, insistirao bih da se svi rukuju sa čovjekom koji je svu svoju imovinu nosio na sebi, redovno im predlagao da mu u ime grada i Međunarodne Zajednice, kao pripadniku najmalobrojnijeg naroda u Mostaru, daju koju marku. Oni bi, da ne bi jedni pred drugima izgubili obraz i ispali cicije, to najčešće i učinili. Mali Hara bi ih tada sumnjičavo motrio škiljavim okom, držeći se za ćaćinu odjeću. Sumnjivi su mu bili, siguran je bio da hoće ti hohštapleri što su sa mnom i slagat' i ukrast', a morebit i štogod gore. Djeca su vam čudo. Osjete nepogrješivo s kim imaju posla…

Imšo nikad od mene nije tražio pare. Zato što bih mu ih ja dao i prije nego što bi zatražio. Imšin posao je bio kao i svaki drugi. Znate, nije lako pružiti ruku i zaiskati, treba za to hrabrosti. Treba progutati štošta. A ja, slabić kakav već jesam, radije za goreg od sebe da kopam kanale nego da ko čovjek zatražim sadaku. Zapravo, naša je vlada Imši ukrala patent. Heheee, zna vlada šta radi! I oni žive od svjetske milostinje. Ne bi se mogli onako potkožiti i onakva kola pokupovati samo sisajući krv ovom mom i Imšinom narodu, jerbo da bi… Pardon. Ja sam, davši (ili dobivši, ne sjećam se baš) otkaz tamo gdje sam radio, kao što već spomenuh, počeo propuštati predstave-vjenčanja petkom. Ali nisam prestao viđati Imšu i njegove.

Onda sam, jednog dana, Imšu počeo viđati sa klincima, bez Umice. Mlađi, tad već dvogodišnjak, pomalo je trčkarao držeći se svako malo za ruku starijeg razrokog Hare.
– Imšo, gdje ti je Umica? – pitao sam.
– O'šla… – rekao je Imšo.
– Gdje?
– U Bosnu, prijatelj moj… S neki mlad Cigo… S nekog Mađup Cigan…

– I ostavila tebi djecu…
Imšo je na ovo pitanje-konstataciju samo slegnuo ramenima tako da se gomila odjeće na njemu podigla i spustila s glasnim šumom. A na smeđem licu mu je stajao osmijeh, kao nekakvo izvinjenje što je nepotpun, onako bez Umice i s dva djeteta, što je ostao samohrani otac. Izvukao sam iz džepa novčanicu i pružio mu je. Odmahnuo je glavom i rekao:
– Nemoj drug, da daš puno… Bolje danas malo, sutra malo… Ja sam čaval Cigan, ja but što imam brzo nemam i… Ali možeš za djeca da mi kupiš čokoladno mlijeko što Hara i ovi mali najvoli…

Ubrzo je mlađeg sina-potrkušca prihvatio dom. Prvo su se nećkali, pa ga uzeli. Hara nije htio od babe Imše, pa bog. Onako škiljav, pa kad bi još i zaplakao, bio bi ružan kao sam đavo. Išli su tako gradom, poput malog Gremlina i plasta sijena sa ovalnim licem na vrhu, preturali po kantama za otpatke i dijelili osmijehe kao političari obećanja. Sunce ih je grijalo kao da su bijeli, sunce što nas sve grije i ne pita koje su nam boje lica te šta u džepovima i na sebi nosimo, volili svijet stoput više nego što je zaslužio… Zatim mi je rekao kako je Hara otišao da živi u dječiji dom, kao mali mu braco koji je tada imao tri godine.

Nakon toga, Imšo je prestao preturati po kantama za otpatke, nosio urednu kariranu košulju i prsluk, bio čist i začešljan. Kad bih mu ponudio pare, ljubazno bi, sa svojim već čuvenim osmjehom na ovalnom licu, odbio i zahvalio. Ja se nisam začudio. Ako, mislio sam. Imšo, kao i sav drugi pošten svijet, ima pravo da uštedi štogod za penziju, povuče se i počne uživati u plodovima svog rada.

Za par mjeseci Imše je nestalo. Muhamed, njegov brat po boji kože, inače vrstan radnik i moj veliki prijatelj, rekao mi je da je Imšaga umro od raka. A onda me upitao zašto plačem te i sam počeo plakati.Plakao sam, prvi i zadnji put te godine, jer mi garavi Imšo nije htio reći da ima tu smrtonosnu bolest. Takvi su vam ljudi Cigani. Kad se vesele i seire, svakog zovu. Kad boluju i pate, vole biti sami. Kontaju, valjda, ima ljudi što im je život teži od njihovog, pa ih je bolje ne žalostiti…

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.